

Thiết kế rubric đánh giá năng lực viết văn bản trong dạy học môn Ngữ văn lớp 9

Tạ Thị Thanh Hà*, Trần Thị Lệ Dung*

*ThS. Khoa Trung học cơ sở, Trường Cao đẳng Sư phạm Nghệ An

Received: 19/3/2024; Accepted: 27/3/2024; Published: 5/4/2024

Abstract: The changes brought about by the 2018 General Education Program have affected all aspects of the teaching process, including assessment activities. In addition to traditional assessment tools, in recent years, rubric has become a widely used assessment tool in teaching with a focus on competency development. The article has analyzed the advantages of using rubric in teaching - learning writing skills, thereby designing some rubric templates to assess students' writing competency, contributing to improving the quality of teaching and learning writing in the 2018 Literature curriculum in general and Literature grade 9 in particular.

Keywords: Rubric, assessment tool, competency development, writing skills.

1. Đặt vấn đề

Sự thay đổi từ hình thức giáo dục tiếp cận nội dung sang tiếp cận năng lực của Chương trình Giáo dục phổ thông (GDPT) 2018 đã làm chuyển biến tất cả các khâu trong quá trình tổ chức dạy học, trong đó có hoạt động kiểm tra, đánh giá. Ngoài các công cụ đánh giá truyền thống như bài kiểm tra, sổ theo dõi, kiểm tra miệng thì dạy học hiện đại đã chú trọng đa dạng hóa các hình thức kiểm tra, đánh giá nhằm phát triển năng lực người học. Đánh giá không chỉ là công việc của giáo viên (GV) đối với học sinh (HS) mà được mở rộng với sự tham gia của nhiều đối tượng, trong đó bao gồm cả việc tự đánh giá của người học. Những năm gần đây, rubric đã trở thành một công cụ đánh giá được sử dụng rộng rãi trong dạy học, đặc biệt rất hữu hiệu và được khuyến khích sử dụng rộng rãi trong đánh giá môn Ngữ văn theo hướng phát triển năng lực người học.

2. Sử dụng rubric để đánh giá năng lực viết văn bản trong dạy học Ngữ văn lớp 9

2.1. Đánh giá năng lực bằng rubric

Rubric (bảng kiểm) là bộ công cụ đánh giá, đo lường, chấm điểm việc học tập thông qua hệ thống các tiêu chí, mô tả cụ thể dưới dạng bảng biểu. Nó giúp việc đánh giá được minh bạch, khách quan, chính xác và công bằng. Có rất nhiều loại rubric, mỗi loại được thiết kế cho các mục đích đánh giá khác nhau nhưng đều chung mục đích là so sánh, đối chứng, kiểm tra kết quả đạt được (sản phẩm của người học) với hệ thống tiêu chí, mức độ cho sẵn.

Viết là một trong 4 kỹ năng của môn Ngữ văn. Chương trình GDPT 2018 yêu cầu “đánh giá kỹ năng này cần dựa vào các tiêu chí chủ yếu như nội dung, kết cấu bài viết, khả năng biểu đạt và lập luận, hình

thức ngôn ngữ và trình bày” [1.85]. “Dù đánh giá bằng hình thức nào cũng phải đảm bảo nguyên tắc HS được bộc lộ, thể hiện phẩm chất năng lực ngôn ngữ, năng lực văn học, tư duy hình tượng và tư duy logic, những suy nghĩ và tình cảm của chính HS... HS cần được hướng dẫn tìm hiểu để có thể nắm vững mục tiêu, phương pháp và hệ thống các tiêu chí dùng để đánh giá các phẩm chất, năng lực này” [1.87]. Trong dạy học môn Ngữ văn, sử dụng các loại bảng kiểm để đánh giá năng lực viết (tạo dựng văn bản) là một phương pháp đánh giá khá mới.

Rubric có thể trở thành một công cụ đánh giá hiệu quả, ưu thế trong dạy học nói chung và dạy học Viết nói riêng. Đối với GV, bảng kiểm sẽ hỗ trợ, thay thế các cách đánh giá truyền thống, một chiều từ phía người dạy. Thay vì đánh giá bằng lời phê và sửa trực tiếp vào bài viết để HS biết và rút kinh nghiệm, rubric sẽ hỗ trợ GV rất nhiều trong đánh giá, chấm bài. Tính chất rõ ràng, công khai của các bảng kiểm giúp cho việc đánh giá trở nên nhanh, hiệu quả và công bằng hơn. Đối với HS, các loại rubric sẽ hướng đến người học, hướng đến các mục tiêu viết để đưa ra các tiêu chí đánh giá năng lực viết của mỗi cá nhân. Các rubric sẽ giúp xác định và mô tả chất lượng của bài viết, chỉ ra và giúp HS khắc phục những điểm yếu thường gặp trong bài viết, từ đó hướng dẫn HS điều chỉnh và dần nâng cao năng lực viết. Sử dụng rubric sẽ giúp HS nâng cao năng lực viết bằng việc gợi dẫn những gì được mong đợi trong bài văn, đồng thời kích thích nhu cầu tự đánh giá của HS bằng cách để HS cùng tham gia vào quá trình xây dựng rubric, gửi phản hồi về việc tự đánh giá.

Tuy nhiên, rubric không có sẵn, việc thiết kế rubric cho phù hợp với mục tiêu đánh giá là nhiệm

vụ khá mới của GV dạy Ngữ văn. Tùy thuộc vào đối tượng, vào yêu cầu của hoạt động đánh giá năng lực viết, GV sẽ chuẩn bị trước các rubric với hệ thống tiêu chí, mức độ đánh giá khác nhau.

2.2. Thiết kế rubric để đánh giá năng lực viết trong dạy học môn Ngữ văn lớp 9

Ngữ văn lớp 9 ở cả 3 bộ sách giáo khoa *Chân trời sáng tạo*, *Cánh diều*, *Kết nối tri thức với cuộc sống* đều có các dạng viết bài văn cơ bản sau: nghị luận xã hội, văn thuyết minh, phân tích tác phẩm văn học. Ngoài các kiểu cơ bản còn có 3 dạng bài luyện viết sáng tạo: viết truyện ngắn sáng tạo, viết sản phẩm đề quảng cáo, tuyên truyền và sáng tác thơ 8 chữ. Các dạng bài viết ở lớp 9 đều được yêu cầu cao hơn và khó dần so với các lớp 6,7,8.

Rubric có nhiều loại, theo trình tự tạo lập văn bản, chúng tôi tạm thời nhóm thành các loại cơ bản hay sử dụng sau: loại rubric hướng dẫn viết thông qua bảng mô tả các tiêu chí; loại rubric bao gồm hệ thống tiêu chí để tự kiểm tra hoặc đánh giá sản phẩm (bài viết của HS, bài viết mẫu); loại rubric đánh giá mức độ đạt được (không cho điểm). Căn cứ vào các kiểu bài viết trong Chương trình Ngữ văn 9, chúng tôi gợi ý một số mẫu rubric để thiết kế, thuận tiện trong sử dụng.

2.2.1. Mẫu rubric đánh giá đề cương viết: Căn cứ vào phân lý thuyết và hướng dẫn trong các bộ sách giáo khoa đối với từng kiểu bài, GV sẽ thiết kế bảng kiểm để HS kiểm tra, đánh giá việc chuẩn bị đề cương của mình.

PHIẾU TỰ ĐÁNH GIÁ ĐỀ CƯƠNG BÀI VIẾT

(Dùng để tự đánh giá đề cương phân viết một truyện ngắn sáng tạo)

Yêu cầu: Sau khi chuẩn bị đề cương truyện ngắn, em hãy kiểm tra lại phần chuẩn bị của mình theo bảng kiểm sau. Nếu chưa đầy đủ, em hãy bổ sung thêm, chỉnh sửa lại.

Các yêu cầu	Bổ sung, chỉnh sửa
1. <i>Bối cảnh truyện</i> : Thời gian, Không gian, Nhân vật	
2. <i>Các sự kiện</i> : sự kiện 1, sự kiện 2, sự kiện 3... Sắp xếp các sự kiện đã phù hợp chưa?	
3. Đã có sự kiện thắt nút, sự kiện tạo căng thẳng, gay cấn chưa? Đó là sự kiện gì?	
4. <i>Nhân vật</i> : - Nhân vật chính: Ngoại hình, Tính cách, Hành động và lời nói đã thống nhất chưa? Đã phù hợp với nhân vật của thể loại trình thám chưa? - Các nhân vật khác: Đảm bảo ngoại hình phù hợp tính cách chưa?	

5. Kết thúc, giải quyết tình huống như thế nào? Đã gây bất ngờ cho người đọc chưa? Nếu chưa thì chỉnh sửa lại kết thúc truyện.	
--	--

Sau khi tự kiểm tra phần chuẩn bị của mình, HS sẽ nhận ra những yêu cầu cần nắm được khi viết truyện trình thám, từ đó bổ sung để có một đề cương tốt hơn. Tương tự như thế, GV có thể thiết kế hệ thống yêu cầu, tiêu chí cho việc kiểm tra, đánh giá đề cương các kiểu bài viết khác trong *Ngữ văn lớp 9*.

2.2.2. Mẫu rubric tự kiểm tra bài viết (dùng cho người viết tự kiểm tra phần viết của mình hoặc các bài văn mẫu)

Các tiêu chí trong cột (1) là tiêu chí để đánh giá bài viết phân tích tác phẩm văn học (thơ, kịch, truyện) của các bộ sách giáo khoa *Ngữ văn 9* theo Chương trình GDPT 2018.

PHIẾU TỰ KIỂM TRA BÀI VIẾT

(dùng để kiểm tra bài viết phân tích tác phẩm văn học).

Yêu cầu: Em hãy dùng các tiêu chí sau đây (cột 1) để kiểm tra lại bài viết của mình. Hãy ghi lại các lưu ý cần bổ sung, sửa chữa vào cột (2)

Câu hỏi (1)	Trả lời (2)
1. Phần mở đầu của bài viết đã giới thiệu được khái quát về tác giả, tác phẩm, giá trị nội dung và nghệ thuật chưa?	
2. Bài viết đã nêu được chủ đề, nội dung của tác phẩm là gì?	
3. Phần triển khai phân tích chủ đề, nội dung của tác phẩm có bao nhiêu luận điểm?	
4. Chỉ ra các đoạn văn tương ứng với các luận điểm đó, ý của các luận điểm đó là gì?	
5. Phần triển khai phân tích đặc sắc nghệ thuật của tác phẩm có bao nhiêu luận điểm?	
6. Chỉ ra các đoạn văn tương ứng với các luận điểm đó, ý của các luận điểm đó là gì?	
7. Em hãy nhận xét về hệ thống luận điểm, dẫn chứng, lí lẽ... trong bài viết (đã chặt chẽ, logic, khoa học chưa).	
8. Phần kết luận của bài viết đã khẳng định được giá trị nội dung và nghệ thuật của tác phẩm chưa?	
9. Tìm các lỗi về chính tả, dùng từ, đặt câu, ... có trong bài viết và sửa lại cho đúng.	

Nếu sử dụng để tự kiểm tra bài viết, HS sẽ biết bài viết đã bám theo yêu cầu của kiểu bài phân tích tác phẩm văn học chưa để tự chỉnh sửa, thêm, bớt. Nếu dùng để đánh giá văn mẫu, qua bài viết chuẩn, HS sẽ được củng cố thêm về lý thuyết kiểu bài phân tích tác phẩm văn học. Tương tự như thế, GV có thể thiết kế hệ thống yêu cầu, tiêu chí để HS tự đánh giá các kiểu bài viết khác.

2.2.3. *Mẫu rubric dùng để chấm điểm bài viết*

Mẫu này có thể dùng cho HS tự kiểm tra và chấm điểm bài viết của mình, các nhóm chấm điểm một bài viết của bạn hoặc GV dùng để chấm điểm cho HS dạng bài viết phân tích tác phẩm văn học. Từ mẫu đã cho ở mục 2.2.2 (*Mẫu rubric tự đánh giá bài viết*), GV có thể thiết kế thêm các cột điểm số tối đa và điểm số đạt được. Sau đây là một mẫu *Phiếu chấm điểm* rút gọn:

Phiếu chấm điểm bài viết

Yêu cầu: So sánh, đối chiếu với bài viết theo các tiêu chí sau đây để chấm điểm.

Tiêu chí	Điểm tối đa	Điểm chấm
1.	0,5	
2....	1,0	
Tổng

2.2.4. *Mẫu rubric đánh giá năng lực viết (đánh giá theo mức độ đạt được)*

Dạng rubric này sẽ sử dụng bảng tham chiếu cho HS tự đánh giá bài viết của mình, nhóm đánh giá bài viết của bạn hoặc GV đánh giá bài viết của HS mà không cần cho điểm. Thông qua đánh giá bằng các mức độ tốt/khá/trung bình/chưa tốt (hoặc các mức độ 1,2,3,4) trong bảng kiểm, GV và HS sẽ dễ dàng nhận ra mức độ đạt được của người viết thông qua việc so sánh, đối chiếu và kiểm chứng kết quả đạt được với những tiêu chí và tiêu chuẩn đã thiết lập hoặc dự kiến trước khi viết.

Mẫu rubric rút gọn này được thiết kế để đánh giá bài viết của HS nghị luận về một vấn đề cần giải quyết trong cuộc sống trong Ngữ văn lớp 9.

PHIẾU ĐÁNH GIÁ (Dùng cho bài viết nghị luận về một vấn đề cần giải quyết)

Yêu cầu: Hãy so sánh với bài viết và đánh giá mức độ hoàn thành theo các tiêu chí sau:

Tiêu chí	Mức độ			
	Tốt	Khá	Trung bình	Chưa tốt
Nêu được các tiêu chí yêu cầu của kiểu bài nghị luận về một vấn đề cần giải quyết theo hướng dẫn viết trong các cuốn sách giáo khoa.				
Hệ thống ý (...), dẫn chứng (...), lập luận (...)				
Mức độ đáp ứng về quy cách trình bày, chính tả, diễn đạt (dùng từ, đặt câu)				

Với mẫu rubric này, HS tự đánh giá hoặc GV đánh giá mức độ hoàn thành bài viết của HS một cách nhẹ nhàng, không căng thẳng. Bảng kiểm này như một hình thức để HS ôn lại lý thuyết kiểu bài nghị luận về một vấn đề cần giải quyết trong cuộc sống và vận dụng vào việc viết bài.

Các kiểu rubric đánh giá năng lực viết van bản giúp GV định hướng được lượng kiến thức, năng lực cần hình thành và phát triển cho HS để xây dựng kế hoạch bài học và tổ chức cho học sinh học tập hiệu quả. Căn cứ vào các mục tiêu viết, các kiểu bài viết, GV có thể thiết kế ra rất nhiều các loại rubric khác nhau với các kiểu đánh giá khác nhau. Sự đa dạng các hình thức đánh giá năng lực của HS sẽ giúp cho học sinh nâng cao được kỹ năng viết, GV có thể xem đây là nguồn thông tin quan trọng để quan sát và đánh giá sự tiến bộ của học sinh theo một quá trình. Việc trau dồi và nâng cao kỹ năng này vì thế mà trở nên bớt nặng nhọc và nhàm chán đối với người học.

3. **Kết luận**

Mỗi rubric là một mục tiêu đánh giá khác nhau. Thiết kế rubric làm công cụ đánh giá và phát triển năng lực viết trong dạy học Ngữ văn là một thử thách với GV. Ngoài việc phải chủ động thiết kế rubric cho phù hợp với từng mục đích dạy học, sử dụng rubric đôi khi cũng gây sự tốn kém về chi phí. Song tác dụng và hiệu quả của nó để đạt đến mục tiêu cuối cùng là phát triển năng lực HS thì không thể không ghi nhận. Với những ưu thế của một công cụ đánh giá hiện đại, rubric chắc chắn sẽ góp phần nâng cao chất lượng dạy và học viết trong chương trình Ngữ văn nói chung và *Ngữ văn lớp 9* nói riêng.

Tài liệu tham khảo

[1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018). *Chương trình GDPT tổng thể*, Hà Nội.
 [2]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình GDPT môn Ngữ văn*, Hà Nội.
 [3]. Nguyễn Minh Thuyết (Tổng chủ biên) và nhóm tác giả (2023), *Ngữ văn 9*. Công ty cổ phần đầu tư xuất bản - Thiết bị Giáo dục Việt Nam.
 [4]. Nguyễn Thị Hồng Nam, Nguyễn Thành Thi (Đồng chủ biên) (2023), *Ngữ văn 9*. NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
 [5]. Bùi Mạnh Hùng (Tổng chủ biên) và nhóm tác giả (2023), *Ngữ văn 9*. NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
 [6]. Nguyễn Thành Ngọc Bảo (2017). *Mô hình rubrics đánh giá năng lực tạo lập văn bản nghị luận xã hội của HS trung học phổ thông*. Tạp chí Khoa học ĐHSPT TP. Hồ Chí Minh, số 10.